

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра філософії та міжнародної комунікації

Декан гуманітарно-педагогічного
факультету
д. філол. н. проф. Шинкарук В.Д.

“ 18 ” 06 2020 р.

РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО

на засіданні кафедри філософії
Протокол №9 від 13.05.2020 р.

Завідувач кафедри

(Савицька І.М.)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА МІЖНАРОДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ»

Галузь знань: 29 «Міжнародні відносини»

Спеціальність: 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Гуманітарно-педагогічний факультет

Розробник: доцент кафедри філософії, к. філос. наук., доц., Савицька І.М.

Київ- 2020

1. Опис навчальної дисципліни

«ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА МІЖНАРОДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ»

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Освітньо-кваліфікаційний рівень	бакалавр	
Галузь знань	29 «Міжнародні відносини»	
Спеціальність	291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Вибіркова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	2	
Форма контролю	Іспит	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки	3	
Семестр	6	
Лекційні заняття	15 год.	6
Практичні, семінарські заняття	15 год.	6
Самостійна робота	90	90
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	4	

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Курс «Теорія і практика міжнародної комунікації» викладається на гуманітарно-педагогічному факультеті Національного університету біоресурсів і природокористування України в рамках підготовки студентів за спеціальністю «Міжнародні відносини».

Мета вивчення дисципліни:

Метою даного курсу є ознайомлення студентів з головними напрямками розвитку науки про комунікації як складної і розгалуженої системи наукових підходів, що покликані пояснити найрізноманітніші феномени в сфері суспільної комунікації та поширення інформації. Серед головних завдань даного курсу є ознайомлення студентів з роботою основних наукових шкіл, що вивчають феномени та прояви комунікації. В результаті вивчення курсу студенти повинні сформуванати та навчитись правильно використовувати понятійно-категорійний апарат, що використовується в науці про комунікації. Також студенти повинні розуміти зміст основних концепцій, покладених в основу різних теоретичних напрямків дослідження масової комунікації, навчитись знаходити взаємозв'язок між різними підходами та науковими школами, що досліджують комунікацію, отримати практичні навички аналізу комунікативної діяльності: міжособистісної, групової, організаційної, на загальносуспільному рівні. Окрему складову курсу складає прикладний аналіз теоретичних та прикладних підходів до розуміння політичної, міжкультурної, міжнародної комунікації.

Предмет дисципліни — загальнотеоретичні та практичні засади теорій комунікації, основні поняття, методи аналізу та інструментарій комунікаційних процесів, особливості практичного застосування масово комунікаційних технологій у соціально-політичній сфері суспільства та міжнародних інформаційних відносинах.

Вивчення дисципліни пов'язане зі знаннями інших гуманітарних дисциплін, особливо з політологією, соціологією, історією України, економічною теорією тощо.

Завдання вивчення дисципліни:

сформуванати знання щодо історії виникнення та розвитку теорії комунікації; застосовувати наукові підходи у вивченні комунікативних явищ, вміти простежувати дію основних теоретичних принципів у практиці спілкування та комунікації; сформуванати навички практичного застосування методів, інструментів, типів, каналів та засобів комунікації; надати необхідну теоретичну та практичну базу задля встановлення і підтримки комунікативних зв'язків усіх рівнів.

У результаті вивчення курсу студент повинен знати: основні поняття теорії комунікації; особливості комунікаційних процесів всіх рівнів; характеристики моделей комунікації та комунікативних технологій.

У результаті вивчення курсу студент повинен вміти:

- визначати бар'єри комунікації та застосовувати свої знання та навички з метою їх усунення та попередження та налагодження ефективної комунікації; аналізувати комунікативні кампанії; визначати пріоритетні напрямки розвитку інформаційно-комунікативної сфери.

У результаті вивчення курсу студент повинен оволодіти: навичками практичного застосування методів, інструментів, типів, каналів та засобів комунікації, вміннями використовувати необхідну теоретичну та практичну базу задля встановлення і підтримки комунікативних зв'язків усіх рівнів.

Використовувати різноманітні комунікативні технології для ефективного спілкування на професійному, науковому та соціальному рівнях на засадах толерантності, діалогу і співробітництва

Набуття компетентностей:

Відповідно до ОП ««Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» навчальна дисципліна забезпечує формування ряду **загальних та фахових компетентностей:**

1. Здатність до оперативного пошуку, обробки та систематизації інформаційних потоків, аналізу інформації з різних джерел; формування на основі наявної інформації аналітичних висновків та експертних оцінок.

2. Здатність до індуктивної та дедуктивної трансформації систематизованої інформації, формування експертних висновків на основі аналізу ситуації та наявної інформації. Здатність використовувати інформаційно-комунікативні технології в навчальному процесі.

3. Здатність до налагодження конструктивного діалогу та інформаційного обміну. Здатність до міжособистісної взаємодії.

4. Здатність до формування пріоритетів поточної діяльності, упорядкування послідовності дій у відповідності до оцінки їх рівня значимості та нагальності. Здатність планувати та керувати часом.

5. Здатність розширювати та поглиблювати власні професійні та загально-оперативні (інтелектуальні, вольові тощо) навички і здібності. Здатність вчитися, опановувати сучасні знання та застосовувати їх у практичних ситуаціях.

СК 1. Здатність мислити глобально, діяти партикулярно у відповідності до виявленої ситуації в тому чи іншому регіоні або країні. Вміння вибудовувати стратегію розвитку подій, враховуючи особливості економічної та політичної ситуації, менталітету і т.п. чинників, притаманних об'єкту уваги і дослідження.

СК6. Здатність професійно орієнтуватись у сучасному стані і тенденціях глобальних комунікаційних процесів, визначенні їх впливу на світову, регіональну і національну політику, досліджувати та прогнозувати проблеми міжнародного співтовариства в галузі інформації і комунікації

Програма пропонує студентам цілісний виклад основних проблем філософії на рівні об'єктивного, ідеологічно незаангажованого сучасного бачення проблем, знайомить студентів із наявними філософськими концепціями в їх поліфонічному і плюралістичному звучанні, яке допомагає альтернативному сприйняттю і осмисленню буття.

З метою інтенсифікації процесу навчання, вдосконалення контролю за засвоєнням матеріалу доцільно використовувати модульно-рейтингову систему контролю знань, програмоване навчання, тести, комплексні контрольні завдання, прикладні комп'ютерні програми тощо.

2. Програма та структура навчальної дисципліни «Теорія і практика комунікацій» для повного терміну денної та заочної форми навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи комунікації												
Тема 1. Вступ до курсу. Роль та місце комунікації у суспільстві. Функції комунікації		2					8					
Тема 2. Історія розвитку теорії комунікації.			2				7					
Тема 3. Типологія комунікації. Закони комунікативної діяльності.		2					7					
Тема 4. Вербальна			2				8					

комунікація.													
Тема 5. Невербальна комунікація			2			8							
Тема 6. Комунікативні канали та бар'єри.			2			8							
Тема 7. Комунікативний процес як основа спілкування.			2			8							
Тема 8. Складові успішної усно мовленнєвої комунікації. Стратегія і тактика аргументації.			2			7							
Разом – зм. модуль 1			8	8		45							
Змістовий модуль 2. Практичні аспекти комунікації.													
Тема 9. Комунікативні технології. PR Пропаганда.			2			6							
Тема 10. Засоби масової комунікації та інформації. Співвідношення понять «засоби масової інформації» (ЗМІ) та «засоби масової комунікації» (ЗМК) Новітні технологічні виклики теорії комунікації			2			7							
Тема 11. Ділова комунікація. Психологічні основи ділового спілкування.			2			6							
Тема 12. Політичні комунікації. Імідж політичного лідера. Інформаційно- політичний консалтинг.			2			7							
Тема 13. Міжособистісні комунікації. Типи міжособистісних комунікацій. Опір і захист.			2			6							
Тема 14. Комунікації в			2			6							

організаціях. Ділові переговори та їх роль в управлінні організацією. Переговори і психологія конфлікту.												
Тема 15. Міжнародні та міжкультурні комунікації		1	1			7						
Разом – зм. модуль 2		7	7			45						
Усього годин	120	15	15			90						

4. Темі семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Теорія комунікацій: предмет і базові аспекти. 1. Історичні та наукові передумови виникнення науки про комунікацію. 2. Поняття комунікації, проблеми визначення 3. Комунікативні процеси – рівні, класифікація, ознаки	2
2	Тема 2. Вербальна комунікація 1. Поняття вербальної комунікації 2. Поняття тексту та його аналіз. Дискурс. 3. Відмінності вербальної та невербальної комунікації 1. Постмодерністські трактовки тексту	2
3	Тема 3. Невербальна комунікація. Невербальна комунікація 1. Види. 2. Характерні особливості невербальної комунікації. 3. Прикладний аналіз засобів невербальної комунікації	2
4	Тема 4. Складові успішної усномовленевої комунікації. 1. Стратегія і тактика аргументації. 2. Як підготувати доповідь 3. Мистецтво переконання.	2
5	Тема 5.: Засоби масової комунікації та інформації. 1. Співвідношення понять «засоби масової інформації» (ЗМІ) та «засоби масової комунікації» (ЗМК) 2. Новітні технологічні виклики теорії комунікації	2
6.	Тема 6. : Ділова комунікація. 1. Психологічні основи ділового спілкування.	2
7.	1. Тема 7. Політичні комунікації. 1. Імідж політичного лідера. 2. Інформаційно-політичний консалтинг	2
8.	Тема 8. Міжнародні та міжкультурні комунікації. Новітні тенденції у політичній та міжнародній комунікації.	1

7. Контрольні питання, комплекти тестів для визначення рівня засвоєння знань студентами

1. Основні характеристики ділової комунікації у XXI столітті.

2. Структура ділової комунікації.
3. Характеристика основних комунікаційних навичок у діловій комунікації.
4. Основні ознаки культурного ділового мовлення.
5. Культура мовлення ділової людини.
6. Комбіновані комунікативні мережі.
7. Вербальна і невербальна інформація в діловій комунікації.
8. Психологічні механізми дії на партнера в діловій комунікації.
9. Соціальний статус і ролевий розподіл позицій у діловій комунікації.
10. Евристичні методи виконання завдань у діловій комунікації.
11. Структура і функції конфліктів у діловій комунікації.
12. Типологія конфліктів. Поняття інноваційного конфлікту.
13. Мовленнєві стратегії і тактики у конфліктах.
14. Стили поведінки в конфліктних ситуаціях.
15. Внутрішньоособистісні конфлікти в ділових комунікаціях.
16. Стреси і стресостійкість у ділових комунікаціях.
17. Урахування індивідуальних особливостей особи в діловій комунікації.
18. Основні стилі ділової комунікації.
19. Діловий етикет і його вплив на ділову комунікацію.
20. Етика ділової розмови по мобільному телефону.
21. Психологічний клімат трудового колективу: його формування і вплив на ділові відносини.
22. Професійна комунікація і її складові.
23. Комунікативний портрет конкурентоздатного фахівця.
24. Бар'єри в комунікації і їх подолання. Типологія комунікативних бар'єрів (мікробар'єри і макробар'єри).
25. Особливості ділової комунікації в різних країнах.
26. Просторова і психологічна дистанція між партнерами, необхідність організації простору в діловій комунікації.
27. Ділова нарада і ділова бесіда.
28. Інтернет як інструмент ділової комунікації.
29. Ведення переговорів.
30. Документаційне забезпечення ділової комунікації.
31. Імідж ділової людини.
32. Імідж політичного лідера.
33. Результативність ділових комунікацій.
34. Процес комунікацій і ефективність управління.
35. Принципи морального кодексу ділової комунікації.
36. Цінності і символи в діловій комунікації.
37. Теорія комунікацій сучасного підприємства: наука або мистецтво?
38. Усна ділова комунікація. Жанри усного ділового спілкування і принципи розгортання.
39. Мистецтво письмової ділової комунікації.
40. Промислове шпигунство як незаконний збір комерційної інформації.
41. Стереотипи і бар'єри ділового спілкування.
42. Інформаційна і психологічна структура ділової комунікації.
43. Сміслові і психологічні бар'єри комунікації.
44. Особові ресурси і бар'єри при виступі перед аудиторією.
45. Роль Інтернету в розвитку маркетингових комунікацій.
46. Маніпулятивні технології в системі масових комунікацій.
52. Подолання міжкультурних проблем і бар'єрів як обов'язкова складова комунікації міжнародних компаній.
53. Релігійні відмінності і ціннісні універсалії в діловій комунікації.
57. Неформальні канали комунікації.

Завдання для самостійної роботи

1. Ділова документація. Ділове листування. Особливості.
2. Технологія ефективної ділової комунікації.
3. Соціальна та гендерна специфіка мовної поведінки комунікантів.
4. Психологічні війни.
5. Специфіка кризових комунікацій.
6. Особливості процесу масової комунікації як суспільного явища.
7. Інтернет та глобалізація комунікативного простору.
8. Особливості формування іміджів.
9. Скласти політичний портрет запропонованого політичного лідера.
10. Комунікативна основа виборчих кампаній.
11. Культура як вид комунікації.
12. Інтеграційні процеси у сфері засобів масової комунікації в Європі.
13. Імідж країни: шляхи формування
14. Глобалізація масової комунікації і міжнародні відносини.
15. Місце України у світовому інформаційно-комунікаційному просторі.
16. Скласти довідник основних центрів політичних досліджень України.

8. Методи навчання

Методи набуття нових знань, формування вмінь та навичок, закріплення, перевірки.

Словесні – пояснення, лекція, бесіда, дискусія, полеміка.

Практичні – навчальні вправи, практичні роботи, конференції, проведення семінарських занять під керівництвом викладача, презентації.

Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності: 1) За джерелом інформації: - Словесні: лекція (традиційна, проблемна) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint-презентація), пояснення, розповідь, бесіда. - Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація. - Практичні: вправи. 2) За логікою передачі і сприймання навчальних матеріалів: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні. 3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі. 4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проєктів.

Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

9. Форми контролю

Попередній контроль – опитування

Поточний контроль – опитування, робота в Elearn

Тематичний контроль – написання тематичних тестових та модульних контрольних робіт

Підсумковий контроль – екзамен

Навчальні досягнення студентів з дисципліни оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок, розширення кількості підсумкових балів до 100. Оцінка за кожний змістовий модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних заняттях, за виконання індивідуальних завдань, за модульну контрольну роботу. Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в електронному вигляді або з використанням роздрукованих завдань. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу змістового модуля.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- Методи усного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, залік.

- Методи письмового контролю: модульна письмова контрольна робота, реферат.
- Методи самоконтролю: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Оцінювання студента відбувається згідно з Положенням «Про екзамени та заліки у НУБіП України» від 27.12.2019 р. протокол № 5.

Оцінка національна	Визначення оцінки ЄКТС	Рейтинг студента, бали
Відмінно	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	90 - 100
Добре	ДОБРЕ – в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок	74 - 89
Задовільно	ЗАДОВІЛЬНО – виконання задовольняє мінімальні критерії	60 - 73
Незадовільно	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно працювати перед тим, як отримати залік (позитивну оцінку) необхідна серйозна подальша робота	01 - 59

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни **R_{дис}**(до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи **R_{нр}**(до 70 балів): **R_{дис} = R_{нр} + R_{ат}***

11. Методичне забезпечення

Викладання навчальної дисципліни забезпечується сучасними технічними засобами навчання, які побудовані на новітніх інформаційно-комунікаційних технологіях (мультимедійний комп'ютер, мультимедійний проектор, засоби мультимедіа). На заняттях і під час самостійній роботі студентів використовуються методичні рекомендації щодо вивчення дисципліни, ілюстративні комп'ютерні дидактичні матеріали, які розроблені на кафедрі, а саме: - робоча навчальна програма; - опорні конспекти лекцій; - тестові і контрольні завдання для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів; - презентації; - нормативні джерела, підручники, навчальні посібники, наукова література (монографії, наукові статі, збірники наукових праць); - інформаційні ресурси (інтернет-сайти наукових установ, он-лайн версії наукових журналів).

12. Рекомендована література

Базова

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф.С. Бацевич. – 2-ге вид., доп. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 346 с.
2. Денисюк, С. Г. ДЗ3 Комунікологія : навчальний посібник / С. Г. Денисюк. – Вінниця : ВНТУ, 2015. – 102 с.
3. Кизилова В.В. Теорія і практика мовленнєвої комунікації [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. В. Кизилова . – Луганськ : ДЗ "ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2011. – 183 с.
4. Коробанов Ю.М. Теорія та практика комунікацій [Електронний ресурс] : навч. посіб. : у 3 ч. / Ю. М. Коробанов, А. Ю. Коробанов. – Електрон. дан. (1093 кб). – Миколаїв : НУК, [2011]. – (Навчальний посібник).
5. Мак-Квейл Д. Теорія масової комунікації / Д. Мак-Квейл; пер.: О. Возьна, Г. Сташків. – 4-те вид. – Львів : Літопис, 2010. – 538 с

6. Бергер П., Лукман К. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. Пер. с англ. Е.Руткевич. М., 1995
7. Брайант, Дженнингз, Томпсон, Сузан. Основы воздействия СМИ.— М.: Издательский дом «Вильямс», 2004.
8. Зернецька О. В. Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини.— К.: Освіта, 1999..
9. Різун В. В. Теорія масової комунікації // Електронна бібліотека Інституту журналістики (www.journ.univ.kiev.ua).
10. Різун В. В. Природа й структура комунікативного процесу // Електронна бібліотека Інституту журналістики (www.journ.univ.kiev.ua).
11. Иванов В. Ф. Соціологія масової комунікації: Навч. посіб. - ркеси: Вид-во ЧДУ, 2003.
12. Масова комунікація: Підручник / А. З. Москаленко, Л. В. Губерський, . Ф. Иванов, В. А. Вергун. — К.: Либідь, 1997.
13. Почепцов Г. Г. Паблік рилейшнз : навчальний посібник / Г.Г. Почепцов. – К. : Знання, 2004. – 373 с.
14. Фінклекр Ю. Е. Мас-медіа та влада: технологія взаємин. — Львів:Аз-Арт, 2003.
15. Шаян Л. П. PRo суспільні комунікації / Л. П. Шаян. – К.: ТОВ "Група компаній "Динаміка", 2008. – 180 с
16. Communication As... Perspectives on Theory (ed. Sheppard G.J., John J.St., Striphas T.) – 2006.
17. Communication Theories: Origins, Methods, and Uses in the Mass Media (ed. Severin, Tankard). – 2001.
18. Cragan J.F. Shields D.S. Understanding communication theory: the communicative forces for action. – 1998.
19. DeFleur M., Ball-Rokeach S. theories of Mass Communication/ - 1976.
20. DeFleur M., Lowery S. Milestones in Mass Communication research. Media Effects. – 1995.
21. Evolution of Communication Systems. A Comparative Approach. (ed. Kimbrough Oller D., Griebel U.). - 2004.
22. Explorations in Communication and History (ed. B.Zelizer). – 2008.
23. Goban-Klas T. Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu. — Warszawa-Kraków: Wydawnictwo naukowePWN, 1999
24. Gorman L., MacLean D. Media and Society into 21st Century. – 2009.
25. Habermas J. The theory of Communicative Action. Boston.
26. Habermas J. Communication and the Evolution of Society. – 1979.
27. Gerbner G. Against the Mainstream. – 2002.
28. Katz E., P. Lazarsfeld. Personal influence. – 1955.
29. Lorimer R. Mass Communications. A comparative introduction. – 1994.
30. McCombs M. Setting the Agenda. The Mass Media and Public Oppinion. – 2004.
31. McQuail D. McQuail’s Mass Communication Theory. – 2005.

Допоміжна

1. Авраменко О. О., Яковенко Л. В., Шийка В. Я Ділове спілкування: Навчальний посібник. / За наук. ред. О. О. Авраменко. – Івано Франківськ, «ЛілеяНВ», 2015. – 160 с.
2. Бебик В., Бортніков В., Дегтерьова Л., Кудряченко А. Держава і громадянське суспільство: партнерські комунікації в глобальному світі (за ред. В.Бебика). – К., 2006.
3. Бебик В. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз. – К., 2005.
4. Крайнікова Т. Культура медіаспоживання в Україні: від консьюмеризму до просьюмеризму / Тетяна Крайнікова / За наук. ред. проф. В. В. Різуна. – Бориспіль: Люксар, 2014. – 372 с.
6. Пітерс, Джон Дарем. Слова на вітрі: історія ідеї комунікації / Пер. з англ. А. Іщенко. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2004. – 302 с. 8
7. Шульга М. А. Політичний менеджмент: навчальний посібник : [для студ. вищ. навч. закл.] / М. А. Шульга, О. А. Зубчик – К.: Академвидав, Альма-матер, 2013. – 157с.

8. Gunter R. Democracy and the Media: A comparative perspective / R. Gunter, A. Mughan — N.Y.: Cambridge university press, — 2004. — 496 p.
9. Voltmer K. Mass Media and Political Communication in New Democracies / K. Voltmer. — N Y.: Routledge, 2006. — 252 p.

13. Інформаційні ресурси

1. Асоціація політичних консультантів України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.piar.kiev.ua/>.
2. Український сайт про PR, маркетинг и рекламу. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.prschik.kiev.ua>.
3. Український незалежний центр політичних досліджень. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ucipr.org.ua>.
4. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.uceps.org>.